

vezet működésének felfüggesztését követelik, amint az Dalmácia néhány helyén már meg is történt. Ezeknek az interpellációknak világos célja volt kimutatni és hangsúlyozni, hogy Fiume hová tartozik. Ezekkel a megnyilatkozásokkal szemben, amelyek nyílt ellentétben állanak városunk közjogi helyzetével, a provizóriumból kétségbevonhatatlanul folyó jogunknál fogva bizton tolmácsolhatom kijelentésemmel a fiumei polgárság azon felfogását, hogy Fiume, mint corpus separatum, a magyar szent koronához van csatolva, és hogy feloldhatatlan kötelékekkel akar továbbra is Magyarországhoz csatolva maradni. Fiume városának, autonómiájáért és nyelvéért harcolva, többször volt összeütközése a magyar kormánnyal, de mindig hű maradt a magyar nemzethez, mert meggyőződött arról, hogy csakis a Szent István koronájával való közvetlen kapcsolatban tarthatja fenn kiváltságait, és mert biztos, hogy csakis így érheti el azt a közigazgatási célt, amelyre mint kikötőváros hivatott. Kérem a rappresentanzát helyettesítő állandó választmányt, bízva meg a Budapestre készülõ podesztát, hogy legyen tolmácsa ennek az érzelemnek a kormánynál, s biztosítsa azt Fiume városának a magyar államhoz való ragaszkodásáról.”

Az állandó választmány nagy lelkesedéssel egyhangúlag határozattá emelte Adelsfeld Friedrich Antal dr. indítványát.

Corossac podeszta szintén rátért a horvát tartománygyűlésen elhangzott interpellációkra, és kijelentette, hogy nem igaz egyes horvát lapoknak az a híre, mintha a kikötővároson keresztülvonuló besorozott horvát újoncoknak megtiltották volna a horvát színek viselését és horvát zászlók használatát.

30

*Iratok gr. Tisza István miniszterelnök
1914. okt. 23–28. között tett északkelet-magyarországi körútjáról¹*

A

1914 okt. 28

Gr. Tisza István miniszterelnök máramarosszigeti látogatásáról és beszédéről szóló sajtótudósítás²

Máramarosszigetről jelentik: Tisza István gróf miniszterelnök Ghillány Imre báró földművelésügyi miniszterrel és kíséretével hétfőn este Máramarosszigetre érkezett, ahol a pályaudvaron Szöllősy Antal polgármester üdvözölte. A vármegye tisztségviselői Szabó Sándor alispán vezetésével a vármegyeháza nagytermében tisztelegtek a miniszterelnök előtt, akit az alispán üdvözölt. Tisza István gróf az alispán üdvözlő beszédére a következőket válaszolta.

— Őszintén sajnálom, hogy oly rövid idő áll rendelkezésemre, amelyet az ellenséges betörés által sújtott vidéken tölthetek, de úgy érzem, hogy elmulaszthatatlan és kedves kötelességet teljesítek,

¹ Tisza „felvidéki körútjának” útvonala a következő volt: Miskolc—Kassa—Eperjes—Homonna—Sátoraljaúj-hegy—Ungvár—Uzsok—Ungvár—Munkács—Alsóverecke—Munkács—Máramarossziget—Körösmező (Ökörmező)—Szatmárnémeti—Debrecen—Budapest, okt. 28-i reggeli visszaérkezéssel. (A körút időpontjáról és útvonaláról a Ref. Zsinati Levéltár K-44/a 7:21/322. sz. alatt található gépelt titkári feljegyzés tájékoztat.) — Utazását Tisza elsősorban az orosz betörés anyagi és belpolitikai (főként nemzetiség- és egyházpolitikai) következményeinek felmérésére, illetve a katonai viszonyok helyszíni feltérképezésére, ellenőrzésére használta fel. A körút itt közölt dokumentumai is azt jelzik, hogy a helyreállítás, az anyagi károk megtérítése mellett a miniszterelnök nagy súlyt helyezett az orosz hadsereg jelenléte idején is megmutakozó russzofil tendenciák visszaszorítására. A nagyjából elmagyarosodott rutén értelmiségre és a nagy többségében teljesen lojalis görög katolikus papságra támaszkodva Tisza rövidesen nagyszabású rutén akció tervének kidolgozásával bízta meg Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi minisztert. Ennek az akciónak a terjedelmes iratanyagából kötetünk több összeállítást is közöl a 32., 58. és 67. sz. alatt.

² A közlemény címe és leldőhelye: *A miniszterelnök körútja.* — Budapesti Hírlap 1914. okt. 28; 269. sz. 9. l.

amikor segítő kezet kívánok nyújtani azoknak, akiket oly súlyosan illetett most a mostoha idők veszedelme. Igazán jellemzően mondotta a mélyen tisztelt alispán úr, hogy a feladatok nagysága megkettőzteti a férfias akarat erőfeszítéseit. Higgyék el, uraim, hogy a most folyó nagy küzdelemben a siker kulcsa a kezünkben van, ha az energia, jellemzilárdság és tettekérség által meghatványozzuk erőinket. A jó Isten nem hagyja el a magyar nemzetet, amelyet annyi nagy megpróbáltatás alatt is megsegített. Önökkel pedig, kik a háború szenvedéseit oly közvetlen érezték, a nehéz napok alatt együttérett a nemzet minden fia, s mi, a kormány tagjai, ezenkívül közvetlen tapasztalataink nyomán meg akarjuk mutatni, hogy a sebek meggyógyításával és a károk pótlásával e vármegyével nemcsak együttérettünk, de vele együtt dolgozni is kötelességnek ismerjük.

A miniszterelnök ma reggel hét órakor kíséretével együtt autón a máramarosi harcok színterére ment. Kíséretében voltak Vadász Lipót dr. igazságügyminiszteri államtitkár és Molnár Viktor kormánybiztos is. A miniszterelnök, máramarosszigeti időzése alatt, Nyegre László főispán vendége volt.

B

1914 okt. 30

Gr. Tisza István kísérőlevele Novák István és Papp Antal g. kat. püspököknek a felvidéki körútján tett tapasztalatairól szóló, nyilvánosságnak szánt leveléhez¹

Ref. Zsinati Levéltár, Tisza-iratok 7:22/57
(Gépirat átütéses másolata)

Budapest, 1914. október 30.

Méltóságos Uram!

A nyilvánosságra szánt mellékelt levelet² nem küldhetem el egy pár bizalmas sor mellékléssel nélkül. Mint látni méltóztatik, kellő hidegvérrel s reményem objektíve helyesen ítélem meg a közelmúlt jelenségeit. A ruthén népre nézve sem vonok le azokból kelletnél súlyosabb következtetéseket. Tény azonban, hogy nagyon sok a teendő, s hogy az a lelki elvadultság, amelyet nyilvános levelemben is jeleztem, kétségtelen tanújele annak, miszerint a lelkeszi karnak az eddiginél nagyobb buzgalommal és megértéssel kell a nép javára munkálkodnia s a nép nevelésén fáradozania, hogy a ruthén nép lelkét erről az elszomorítóan alacsony színvonalról felemeljük.

¹ A magyarországi rutén papság magatartásáról vö. Papp Antal munkácsi gör. kat. püspök *Főpásztori szózat*-át (Görög Katholikus Szemle 1914. júl. 31; 30. sz.) és Kutkafalvy Miklósnak *A háború és a rutének* című, „Budapest, 1914. szeptember 8.” keltezésű vezércikkét (uo. 1914. szept. 20; 38. sz. 1. l.). — A galíciai rutének viselkedése miatt Magyarország ruténlakta régiójában is feszültségek keletkeztek. Ezek leszerelésére Szinyei Merse István, Sáros vármegye főispánja és kormánybiztosa felhívást tett közzé az Eperjesi Lapokban. Ebben egyebek közt leszögezte: „A legmélyebb sajnálattal értesülök, hogy a közönség egyes rétegeiben — a galíciai aljas árulások nyomán — a kipróbált hazafiságú északkeleti magyar görög katolikus papság ellen a gyanúsítások szelleme kezd kísérteni.” Ezt követően visszautasítja a gyanúsításokat, nemcsak a papság, hanem az egész rutén nép védelmében, mert az „a hazafias hűségnek annyi felemelő példáját adta” (*Papságunk védelme*. — Görög Katholikus Szemle 1914. okt. 28; 43. sz. 1. l.).

² A nyilvánosságra szánt levél (kötetünkben C irat) a Görög Katholikus Szemlében jelent meg *Miniszterelnöki elismerés* címmel (1914. nov. 8; 45. sz. 1. l.). A közlemény bevezetője többek között megállapítja: „Fájdalmasan érint azonban a levélből bennünket annak őszinte beismerése, hogy akadtak magyar hatósági, közigazgatási közegek, akik teljesen alaptalanul orosz érzelmekkel való gyanúsítás folytán meghurcoltak néhány görög katolikus lelkész, akiknek ártatlansága csak több napi fogságban tartás után derült ki. De el kellett szenvedniük azt is. Megnyugvással vesszük, hogy a miniszterelnök azon határozott ígérete is teljesülni fog, hogy ezek az okatlan hatósági közegek, főként pedig azoknak félrevezetői, a lelketlen besúgók, kiket többnyire aljas bosszúállás vagy felekezeti düh vezetett, megkapják a jól megérdemelt büntetésüket.”